

Bijlage

Stemmen door kiezers buiten Nederland voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 15 maart 2017.

1. Algemeen

Op 19 juni 2013 is de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming (Experimentenwet) in werking getreden.¹ De Experimentenwet maakt het mogelijk om te experimenteren met een nieuw model stembiljet voor kiezers buiten Nederland. Daarbij kunnen kiezers ook een vervangend briefstembewijs vragen, indien men een briefstembewijs niet heeft ontvangen of als een briefstembewijs in het ongereede is geraakt. In 2014 heeft voor het eerst een experiment plaatsgevonden, tijdens de verkiezing voor de leden van het Europees Parlement van 22 mei 2014. Bij de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 15 maart 2017 heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op basis van de Experimentenwet opnieuw een experiment gehouden.

Nederlanders die woonachtig zijn in het buitenland en een stem wilden uitbrengen voor de Tweede Kamerverkiezing moesten zich vooraf als kiezer registreren. De registratieperiode liep vanaf 15 september 2016 tot en met 1 februari 2017. De gemeente Den Haag is op grond van de Kieswet verantwoordelijk voor de registratie van kiezers woonachtig buiten het Koninkrijk. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is verantwoordelijk voor de registratie van kiesgerechtigden woonachtig in Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De in het buitenland woonachtige Nederlanders zijn op verschillende manieren geïnformeerd dat zij zich als kiezer moesten registreren indien zij wilden stemmen. Het ministerie van BZK heeft de voorlichtingscampagne over de registratie geïntensiveerd en deze keer ook verenigingen van Nederlanders in het buitenland en Nederlandse scholen in het buitenland aangeschreven.

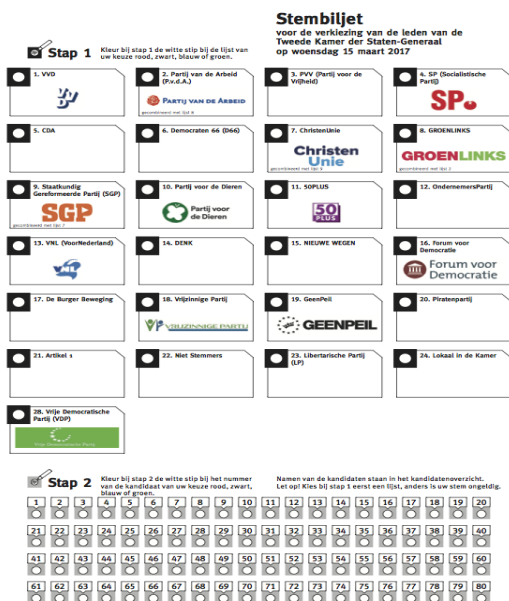
2. Nieuw model stembiljet

Reden om met een nieuw model stembiljet te experimenteren is dat het nieuwe model stembiljet per e-mail aan de kiezers in het buitenland kan worden verzonden. Het meest tijdkritische onderdeel van de stembescheiden voor de kiezers die vanuit het buitenland mogen stemmen is namelijk het stembiljet. Het overzicht van kandidaten wordt pas enkele weken voor de dag van stemming definitief vastgesteld. Dan pas kan het stembiljet definitief worden opgemaakt en naar de kiezer worden verzonden. De andere stembescheiden, zijnde het briefstembewijs en de (retour)enveloppen voor de briefstem kunnen veel eerder worden verzonden zodat deze op tijd aankomen bij de kiezer.

Op het nieuwe model stembiljet staan alle namen van de lijsten die meedoen aan de verkiezing en eventueel (als er voor de lijst een logo is geregistreerd bij het centraal stembureau) een logo van de lijst. Hieronder staan op het stembiljet nummers. Het aantal nummers wordt bepaald door het aantal kandidaten dat voorkomt op de lijst met de meeste kandidaten. De namen van de kandidaten zijn niet vermeld.

---

¹ Stb. 2013, nr. 240. Zie ook Kamerstukken 33 573

Afbeelding 1. Model stembiljet voor de verkiezing van de leden van de Tweede-Kamer der Staten-Generaal op 15 maart 2017

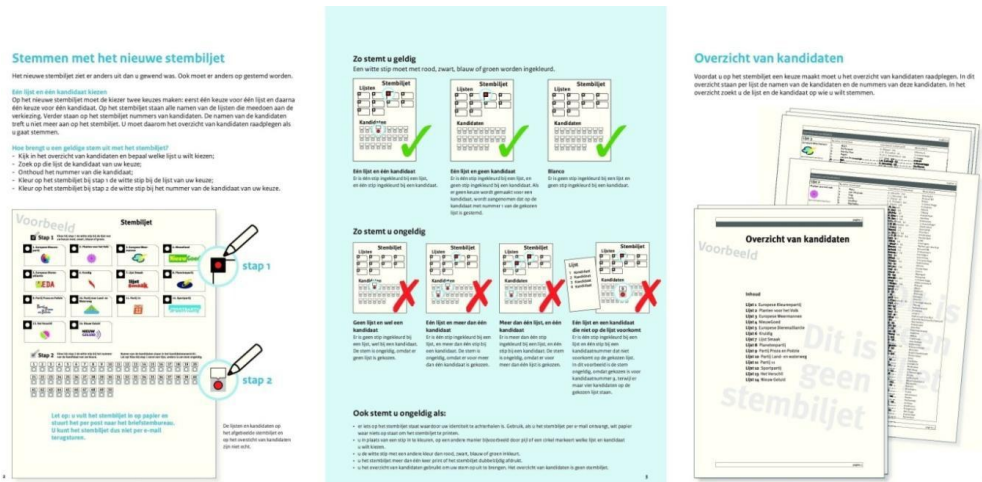
De kiezer kan op het stembiljet twee keuzes maken: eerst een keuze voor één lijst en daarna een keuze voor één kandidaat. Het kan voorkomen dat de kiezer alleen een keuze maakt voor een lijst. In dat geval moet bij de telling de stem worden aangemerkt als een stem voor kandidaat nummer 1 van de betreffende lijst.²

De namen van de kandidaten kan de kiezer raadplegen op het overzicht van kandidaten. Het overzicht van kandidaten was te raadplegen op www.stemmenvanuitbuitenland.nl. De kiezers die er voor kozen om het stembiljet per post te ontvangen hebben het overzicht van kandidaten ook per post ontvangen.

3. Voorlichting over het nieuwe stembiljet

Op website www.stemmenvanuithetbuitenland.nl is voorlichting gegeven over het nieuwe stembiljet en de wijze waarop daarmee moet worden gestemd. Via deze website was tevens een online oefenvoorziening met het nieuwe stembiljet beschikbaar. Door gebruik te maken van deze voorziening konden kiezers oefenen met het nieuwe model stembiljet en op deze manier nagaan hoe daarmee een geldige stem kon worden uitgebracht. Ook is een voorlichtingsfolder gemaakt met informatie over het nieuwe stembiljet en de wijze waarop men daarmee geldig kan stemmen. Een digitale versie van deze folder was te vinden op de website www.stemmenvanuithetbuitenland.nl.

² Arikkel 15, vierde lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming.

Abbeelding 2. Voorlichtingsfolder nieuw stembiljet

4. Aantal geregistreerde kiezers

Voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement op 22 mei 2014 zijn in totaal bij de gemeente Den Haag en de Nederlandse Vertegenwoordigingen in Aruba, Curaçao en Sint Maarten 81.680 kiezers geregistreerd. Hiervan hebben 69.793 kiezers bij hun registratie verzocht om per brief te stemmen vanuit het buitenland. 5.695 kiezers hebben zich geregistreerd om met een kiezerspas een stem uit te brengen in een stemlokaal in Nederland, Bonaire, Sint Eustatius of Saba. 6.907 kiezers hebben bij hun registratieverzoek een volmacht verleend.

5. Aantal uitgebrachte stemmen

Uiteindelijk hebben 61.397 kiezers van de 69.793 geregistreerde briefstemmers, wat neerkomt op een opkomst van 88% van de geregistreerde briefstemmers, per brief een stem uitgebracht. Van de kiezers die met een kiezerspas hebben gestemd en de kiezers die per volmacht hebben gestemd is de opkomst niet na te gaan. Het opkomstpercentage komt overeen met de opkomst bij de voorgaande Tweede Kamer verkiezingen (89% in 2012, 89% in 2012).

6. Aantal ongeldige stemmen verder afgenomen

In de evaluatie van het eerste experiment in 2015 met het nieuwe stembiljet is geconcludeerd dat de kiezers in het buitenland er goed mee overweg konden. Deze conclusie is gebaseerd op het feit dat bij de verkiezing van de leden van het Europees Parlement slechts 0,23% van de kiezers in het buitenland een ongeldige stem hadden uitgebracht. Dat was het laagste percentage ooit voor deze kiezers.

Bij de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer op 15 maart 2017 hebben meer kiezers dan ooit vanuit het buitenland gestemd. Er zijn meer dan 61.397 briefstemmen uitgebracht. Het percentage ongeldige stemmen is ten opzichte van de verkiezing in 2015 nog verder gezakt. Bij de verkiezing van 15 maart 2017 zijn 112 ongeldige stemmen uitgebracht. Dat is ca 0,19% van het totaal aantal uitgebrachte briefstemmen.

Klachten over het nieuwe model stembiljet zijn er nauwelijks geweest. Wel hebben kiezers vragen gesteld over het feit dat niet van bij alle lijsten op het stembiljet een logo is vermeld. De reden daarvan is dat niet alle lijsten een logo bij het centraal stembureau hebben laten registreren. Een logo registreren is niet wettelijk verplicht.

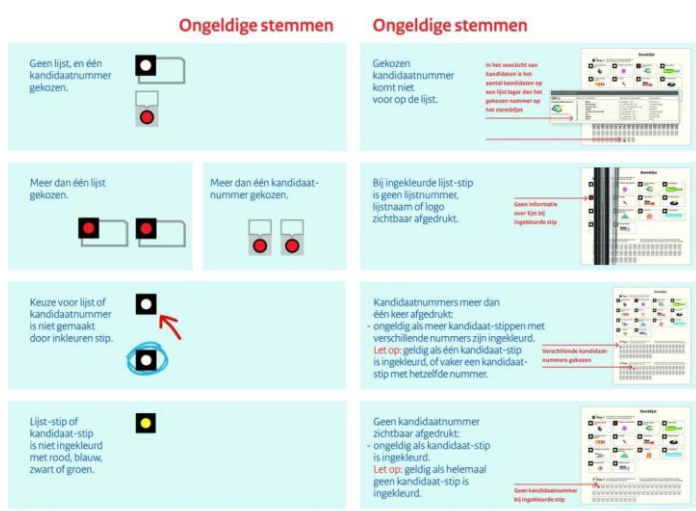
7. Stemmen door alleen een keuze te maken voor een lijst

In de Tijdelijke experimentenwet is geregeld dat als een kiezer alleen een stip inkleurt bij een lijst (en niet bij een kandidaat) de aannahme wordt gedaan dat de kiezer op de nummer 1 van de lijst heeft gestemd. Bij de bespreking van de evaluatie van het eerste experiment is van de zijde van de Tweede Kamer gevraagd hoe vaak het is voorgekomen dat kiezers alleen op een lijst hebben gestemd. Om antwoord te kunnen geven op deze vraag is aan de briefstembureaus gevraagd om in het proces-verbaal te registreren hoeveel keer het is voorgekomen dat een kiezer alleen een stip heeft ingekleurd bij de lijst. Uit de processen-verbaal van de briefstembureaus blijkt dat bij de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer 7,7% van de kiezers in het buitenland uitsluitend het stipje bij een lijst hebben ingekleurd.

8. Voorlichtingen aan briefstembureaus over het nieuwe stembiljet

De briefstembureaus hebben voorlichtingsmateriaal gekregen om de stembiljetten op een juiste wijze te kunnen beoordelen. Het volgende voorlichtingsmateriaal is aan de briefstembureaus beschikbaar gesteld:

- Een brochure met uitleg over de wijze waarop met het nieuwe stembiljet geldig en ongeldig gestemd kan worden met voorbeelden van geldige en ongeldige stembiljetten en geldige en ongeldige uitgebrachte stemmen;
- Een affiche (poster) van het model stembiljet zoals dat voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement op 22 mei 2014 is vastgesteld;
- Een affiche (poster) waarop in beeld is gebracht samengevat wanneer een stem geldig of ongeldig is uitgebracht;
- Een affiche (poster) met het overzicht van de lijsten en het aantal kandidaten per lijst.

Afbeelding 4: Voorbeeld van een pagina uit de brochure voor de briefstembureaus

9. Tellen van de stemmen door het briefstembureau

Bij het eerste experiment in 2015 heeft de gemeente Den Haag, waar het overgrote deel van de briefstemmen door het briefstembureau worden geteld, geconstateerd dat het tellen van het nieuwe model stembiljet efficiënt en snel kon worden verwerkt. Bij de Tweede Kamerverkiezing van 15 maart jl., het tweede experiment, heeft de gemeente Den Haag dit wederom geconstateerd. De gemeente Den Haag is van mening dat dit stembiljet handzaam en overzichtelijk is voor de briefstemstembureaus en daarom ook makkelijker er sneller is te tellen.